

בשדה מחקר התקשורת: דוחות מחקר

אתיקה עיתונאית: טעות, תיקון, מניעה

אורי פז*

עבודת הדוקטורט מנסה לפלס דרך אל תקשורת חדשותית אחראית, הוגנת ומדויקת יותר, ממוקדת במאמץ בלתי מתפשר למניעת טעויות, למזעור שכיחותן ונזקייהן, ובהכרח גם לצמצום הצורך בתיקונים הנובעים מהן. בכך, היא שואפת להתוות תרבות חדשה של אתיקה עיתונאית בעלת קני מידה גבוהים יותר של דיוק, שקיפות ונשיאה באחריות-דיווח (accountability) כלפי הציבור. זו משימה מאתגרת במיוחד לנוכח מציאות תקשורתית מורכבת, המתפתחת ומשתנה בקצב מסחרר, מאופיינת בהצפת מידע בעיקר עם כניסתן של טכנולוגיות חדשות בעידן המקוון. התמורות והשינויים הכלכליים הרבים משנים את מפת התקשורת ללא היכר. אחת מתוצאות הלואי המשמעותיות הינה שחיקה ברמה האתית-מקצועית של העיתונאים ובאיכות דיווחיהם. שחיקה המובילה לפשרות בקני המידה האתיים ומהווה חממה לצמיחתן של טעויות רבות בסיקור החדשותי. התחרות מהירה וחריפה מאי פעם, כוחנית, משחיתת-מידות, מונעת ממכוונות רווח ומאופיינת בתקשורת ממוסחרת ומוחלשת, לחוצה יותר ויציבה פחות, עם בטחון תעסוקתי נמוך. המהירות בפרסום על חשבון הדיוק, המהימנות והאחריות מעידה על מוצר עיתונאי פגום, על זלזול בערכי ליבה באתיקה המקצועית ועל פגיעה בכבוד המקצוע (כספי, 2012; נוסק ולימור, 2005; רייך, 2013; רייך וגודלר, 2016).

נוכח מציאות קשה זו, המחקר הנוכחי מבקש לבחון לראשונה את מכלול הגורמים, שהובילו ליצירתן של טעויות בישראל ובתוך-כך לפגיעה קשה באמינות העיתונאית, לירידה נמשכת באמון הציבור בתקשורת (מאירס וכהן, 2009; פרי וצפתי, 2004; קרביץ, 2010) ולהתפרצות געשית של חוקים והצעות חוק. אלו הועלו כתגובת נגד מצד הממסד להתעלמות התקשורת החדשותית מאזהרות חוזרות ונשנות על זניחת כללי אתיקה עיתונאית וקריסת מגננוניה (קרמניצר, 2009), וכביקורת על יוהרתם של העוסקים בתחום (שוורץ אלטשולר, 2010). קריאת האזהרה של השופט זמיר לפיה אם העיתונות לא תעשה לביתה בתוך ביתה, לא יהיה מנוס מהתערבות המשפט בעתיד, וכי האפשרות הזו "אורבת לפתחה של העיתונות, ומאיימת עליה במיוחד" (בדנ"א 7325/95 ידיעות אחרונות בע"מ נ' קראוס, פ"ד נב(3) 1, 54 [1998]), הפכה למציאות מדאיגה מאוד מבחינת התקשורת. כאשר עיתונאים טועים ונמנעים מלהטיל ספק במקום שצריך, הטעות חוזרת אליהם ברוב המקרים באופן מיידי ומכאיב (רייך וגודלר, 2016). טעויות חמורות במיוחד מספקות תחמושת לכל המבקשים להגביל את פעילותה של התקשורת ומובילות לכישלונה להוות חסם מפני התערבות חקיקתית; וכך נפרצת חומת המגן הפנימית בפני פיקוח חיצוני (כספי, 1997; כספי ולימור, 1992; לימור, 2001; נגבי, 1985; נגבי, 2011; פז, 1987).

* ד"ר אורי פז (uripaz111@gmail.com), אוניברסיטת בר-אילן, לשעבר מנכ"ל ערוץ הכנסת וסמנכ"ל חברת החדשות (ערוץ 12). עבודת הדוקטורט נכתבה בהנחיית פרופ' איתן גלבוש ואושרה באוניברסיטת בר-אילן ביוני 2018.

מציאות זו, המתועדת ונתמכת בכ-80 שנות מחקרים שהתמקדו בדיוק ובטעויות בתקשורת בעולם המערבי, מצביעה על מגמה של תקשורת, המהלכת בעקביות על מדרון חלקלק של מעידות וטעויות פוגעניות. מאז מחקרו פורץ הדרך של צ'רנלי (Charnley, 1936), רוב המחקרים מהווים עדות לכך שההשפעה המזיקה של טעויות על אמינות התקשורת חוצה גבולות לאומיים ותרבויות עיתונאיות. היקף הטעויות בתקשורת החדשותית גדל והן שכיחות באופן מטריד (Maier, 2009). בין 40 ל-60 אחוזים מן הידיעות כללו לפחות טעות אחת (Berry, 1967; Brown, 1965; Maier, 1999, 2005; Trench & Knowlton, 2009). מקורות חדשותיים מצאו אי-דיוקים עובדיים ב-60% מהסיפורים בעיתונים בשווייץ, 52% באיטליה ו-48% בארצות הברית (Porlezza, Maier & Russ-Mohl, 2012). ההיקף העצום של טעויות גדול בהרבה ממה שעיתונאים ואירגוני תקשורת מוכנים להודות בו, ממספר התיקונים וההתנצלויות המתפרסמים וכן ממספר משפטי הדיבה המוגשים נגדם (רייך וגודלר, 2016). טעויות שאינן מתוקנות מוגדרות כ"רוצח השקט" וכ"פסולת" של תעשיית התקשורת, הנערמת בחצר האחורית והמוזנחת של התקשורת החדשותית ומזהמת את התהליך התקשורתי כולו (Silverman, 2007). כתוצאה מכך, הביצועים של התקשורת אינם תואמים את הנדרש באתיקה העיתונאית ומדגישים את התהום הפעורה בינה לבין הפרקטיקה הנהוג בשטח.

עבודת הדוקטורט מתבססת אמנם על ניתוח ישראל כמקרה בוחן לבדיקת נושא הטעות והתיקון, אך מהווה קרקע פורייה לזירת מחקר רחבה יותר. היא מתמודדת עם שאלת מחקר עיקרית, המתורגמת למרחב המקומי (ישראל), עם השלכות רחבות לדיון בין-לאומי במדינות ליברליות-דמוקרטיות. שאלות המחקר הן: מהן הסיבות לאי-דיוק ולאי-תיקון בדיווח החדשותי בישראל? באיזו מידה התקשורת החדשותית מטפלת ומיישמת בפרקטיקה המקצועית הנהוגה בשטח את עקרונות הדיוק, המעוגנים בכללי האתיקה העיתונאית, כדי למנוע טעויות המובילות לתיקונים? לשאלות אלו, יחד עם שאלות המשנה, לא ניתן מענה חד-משמעי בספרות המחקרית בעולם בכלל ובישראל בפרט. ממצאים שבחנו תחום זה על היבטיו השונים אינם עקביים ואינם מאפשרים תמונה בהירה וממוקדת. לכן, עבודה זו מציעה לראשונה מסגרת אנליטית לניתוח הטעות, תיקונה ובעיקר מניעתה בתקשורת החדשותית. היא נעה על פני ארבעה ממדים מרכזיים: (א) **דיוק** המהווה יעד מוחשי, סמל וערך של משלח-היד העיתונאי; שהרי אין עיקרון המקובל באופן כה נרחב כמו החובה לדווח על העובדות בצורה מדויקת. הוא מנוסח בכל תקנוני האתיקה העיתונאית בעולם המערבי (Entman, 2005; Palmer, 2013; Scanlon, 1972). (ב) **הטעות** נבחנה במחקר זה מתוך נקודת המוצא של התיקון. היא נובעת משבירת נורמת הדיוק ומהווה את הפרתה בפועל. (ג) **התיקון** המהווה סימן היכר ליושרה עיתונאית כחלק מערכי היסוד של האתיקה העיתונאית. כל התקנונים בעולם המערבי מכירים בצורך להודות פומבית בטעות, לתקן או להתנצל עליה בהקדם האפשרי במסגרת שלב הפיצוי וקבלת אחריות הדיווח (accountability); (ד) **מניעה**. השלב המציין את כישלון האתיקה בכלל ואת ערך הדיוק בפרט והמעבר לשלב הבא שבו מתהווה רצף חדש. וזאת, כאשר המניעה ממוקמת בראש סדר העדיפויות במטרה למנוע את הטעות ולייתר בתוך כך את התיקון.

שאלות והשערות המחקר נבחנו בעזרת תיאוריות וגישות שהמרכזית בהן הינה הגישה האתית-נורמטיבית (Christians et al., 2009; Kagan, 1997), המהווה עוגן תיאורטי להבנת הסוגיות

המרכזיות של דיוק, טעויות ותיקונים בתקשורת החדשותית. היא מאופיינת במסגרת של תיאוריה נורמטיבית, הכוללת ניסיונות ליישם עקרונות אתיים במסגרת האתיקה העיתונאית-מקצועית, ומדגישה את הציפיות הנורמטיביות העיקריות מגופי תקשורת במדינות דמוקרטיות ליברליות. הבולטות בציפיות הן אי-גרירת נזק לחברה ולאנשיה לצד הפצת איכות גבוהה של מידע מדויק ואמין, תוך הקפדה על אי-הפצת מידע מוטעה ושיקרי (אלבין, 2004; McQuail, 1994; Patterson & Wilkins, 2005). כל זאת, במטרה למלא את החובה האתית להימנע ככל הניתן מפגיעות ומנזקים, וכתוצאה מכך גם מטעויות, מחדלים ומכשלים המובילים לתיקונים. כללי הדיוק מטילים על העיתונאים להתרחק מהשמצות ולמשוך את ידם מכל ידיעה, העלולה להתגלות ככוזבת (פז, 1987).

כפי שאין עיקרון המקובל באופן כה נרחב כמו החובה לדווח על העובדות במדויק, אין דבר מהותי יותר עבור המוניטין של ארגון חדשות מאשר הגינות והודאה פומבית בטעויות. אלו מהוות סימן היכר ליושרה, והינן חלק בלתי נפרד מכל תקנון אתי בעולם המערבי. במסגרת התיאוריה הנורמטיבית, התיקון עומד מאחורי מה שנחשב היסטורית כתוצר הראשון של קבלת אחריות על הדיווח התקשורתי (media accountability), קרי לדווח על הטעויות והכשלים ולהיחשף בפני הציבור (Bertrand, 2000; Gilboa & Paz, 2019; Kampf & Daskal, 2014).

תיקונים אינם נפוצים ואפילו נדירים (Arsenault & Castells, 2006; Barkin & Levy, 1983; Nyhan & Reifler, 2010). מרבית אמצעי התקשורת החדשותיים עושים כל שביכולתם כדי לחמוק מאחריותם ולהימנע מלפרסם תיקונים. לעיתים קרובות, אלה שבכל זאת פורסמו, מעורפלים ועמומים מדי, מציגים טקסט שאינו מובן ומנוטרל מכל תוכן משמעותי עבור הקוראים. תהליכי הטיפול בהם פגומים, וחסרים קני מידה אחידים וברורים (Ang & Nadarajan, 1999; Gilboa & Paz, 2019).

הבעיה של טעויות ותיקון חמורה הרבה יותר בתקשורת הדיגיטלית. החדירה הבלתי פוסקת של טכנולוגיות חדשות בעידן של גודש מידע מטפחת כל העת השתתפות פעילה חסרת תקדים של הקהל בתהליך התקשורתי. זהו תהליך המבשר את מותו של הצרכן הסביל, שבו הוסט באופן דרמטי מאזן הכוחות מן התקשורת לעבר הקהל, כך שהדיקטטורה של העורך הוחלפה ברודנות של העכבר בידי הקורא (פרנקל-פארן, 2007). במציאות זו יש הסבורים כי ההספדים על מותה של העיתונות המודפסת מוקדמים מדי, וכי היא אינה מחשבת את קיצה לאחור במרחב הדיגיטלי המתפתח כל העת (Nossek, Adoni & Nimrod, 2015).

מערך המחקר

המחקר משלב שיטות כמותניות עם שיטות איכותניות, המעניקות את המענה הראוי לשאלות ולהשערות המחקר. הוא התנהל בחמישה שלבים עיקריים: (א) **איתור ומיון** של למעלה מ-2,500 תיקוני טעות בעיתונות הישראלית החדשותית המודפסת בשפה העברית (בין השנים 2003–2015); (ב) **ניתוח תוכן** של 1,570 תיקונים בעיתונים המייצגים שני טיפוסים של עיתונות: **ידיעות אחרונות** (פופולארית) ו**הארץ** (עיליתנית); (ג) **מחקר תיקוני טעות ברשת האינטרנט** בישראל ב-300 אתרי חדשות וב-500 אלף כתבות ובדיקת היקפם ודרך הטיפול בהם (בין השנים 2015–2016); (ד) **סקר**

שבו השתתפו 244 עיתונאים המהווים מדגם מייצג; (ה) 17 ראיונות עומק מובנים למחצה עם עיתונאים בעלי תפקידים מרכזיים, יועצים משפטיים וחוקרי תקשורת בכירים.

במהלך ניתוח התוכן וקידוד תיקוני הטעות פותח לראשונה כלי ראשון מסוגו: **סולם שמטרתו לדרג את מידת החומרה של הטעות העיתונאית** בהתאם להערכת פוטנציאל הנזק שנגרם לנפגע מן הפרסום ("קרבת הפגיעה"). לצורך פיתוח הסולם נקבעו ארבע קטגוריות המגדירות את חומרת הטעות המשתנה, כפי שהיא משתקפת דרך התיקון: קלה, בינונית, קשה וקשה מאוד. כדי לבדוק את התוקף של הגדרת חומרת הטעות שנקבעה על ידי החוקר, נבדקה מידת ההתאמה בין הגדרתו לבין הגדרתם של 45 נשאלים. הם נתבקשו למלא שאלון מיוחד שהוכן במיוחד לצורך זה, במטרה לקבל שיעור הסכמה. השוואת הנתונים העלתה שיעור הסכמה כללי בין החוקר לבין הנשאלים של 74.4%, שניתן להגדירו כגבוה.

ממצאים

רוב מוחלט של העיתונאים (99.1%) סבור שהדיוק בדיווח החדשותי חשוב בעבודת הסיקור העיתונאי. עם זאת, 76.4% מהם סבורים כי התקשורת איננה מישמת במידה רבה במיוחד את עקרונות הדיוק. רוב מוחלט (93.0%) טוען כי לא נדרש על-ידי הממונים עליהם לעיין במהלך העשייה העיתונאית בכללי האתיקה לצורך התמודדות עם דילמות אתיות בשטח. 84.4% סבורים כי פרסום תיקוני טעות אינו נותן מענה ראוי לאלו הרואים עצמם נפגעים מן הפרסום. באשר לפיקוח הרצוי על התקשורת, רוב העיתונאים (72.1%) מתנגד להסדרה חיצונית בחקיקה של תחום תיקון הטעות.

בתחום סוגת התיקונים הממצאים מצביעים על-כך שכמעט כולם (98.6%) מוקמו בתחתית העמוד באי התאמה בולטת בין המיקום שבו הופיעה הטעות במקור לבין מיקום התיקון. רוב הטעויות שפורסמו תוקנו בתוך יומיים-שלושה. הכותרת השכיחה ביותר (45.3%) שניתנה לתיקוני הטעות הינה **הבהרה** ולאחריה **תיקון** (35.0%). ב-90.3% מכלל הכותרות שניתנו לתיקוני הטעויות אין אזכור מפורש למילה **טעות**. רק ב-2.6% מהתיקונים ניתן למצוא כותרת שבה מופיע צירוף המילים **תיקון טעות**. הכותרת **התנצלות** מופיעה ב-3.8% מהתיקונים ונמצא קשר מובהק בינה לבין חומרת הטעות. בהקשר זה של חומרת הטעות, מרבית הטעויות הינן קלות ובינוניות (66.5%), אולם שכיחותן של הטעויות הקשות מאוד גבוה יחסית (20.2%). נמצא עוד כי רוב תיקוני הטעות שאופיינו תחת הקטגוריה של פגיעה בפרטיות מיוחס לטעויות קשות וקשות מאוד (88.8%). גם פגיעה ברגשות הינה בעלת קשר חזק למידת החומרה. רוב (69.9%) הטעויות המופיעות בתיקונים הינן סובייקטיביות (בעלות מידע משמעותי לתוכן הידיעה), לעומת טעויות אובייקטיביות (הנוגעות לרוב בטעויות בפרטים דמוגרפיים, כמו שמות, גיל ותאריכים) (27.5%).

83.2% מהעיתונאים מייחסים לתחרות, למהירות ולניסיון להשיג רייטינג גבוה את הסיבה לחוסר דיוק ולטעויות בסיקור החדשותי. למעלה ממחציתם (52%) רואים ברצון לייצר סנסציה כסיבה ליצירת טעויות בסיקור החדשותי. 44.3% מהעיתונאים רואים באי בדיקת העובדות את הסיבה לחוסר דיוק ולטעויות.

מבדיקת כ-500,000 כתבות שפורסמו ב-300 אתרי חדשות ישראליים עולה כי לא נמצאו תיקוני טעות או הבהרות, כנהוג בעיתונות המודפסת. במרבית המקרים שבהם זוהה שינוי בטקסט המקוון, הסיבה לכך נבעה מזרימת מידע חדש כתוצאה מהתרחשויות והתפתחויות חדשותיות, ולא עקב טעות. רק ב-0.02% מן הכתבות הופיעה הערה, לפיה הטקסט שונה או עודכן עקב טעות. 89% מהעיתונאים סבור כי אתרי החדשות באינטרנט חייבים לפרסם תיקוני טעות באותה תבנית הקיימת כיום בעיתונות המודפסת.

מסקנות

אחת התובנות המשמעותיות ביותר העולות מן המחקר, המעניקה גם מענה חד משמעי לשאלת המחקר הינה, הקלות הבלתי נסבלת שבה נוצרת טעות עיתונאית, ולא פחות חמור מכך, הקלות הבלתי נסבלת בדרך הטיפול בה ובעיקר באי תיקונה. קלות זו מתעצמת ככל שמדובר בזירה החדשותית המקוונת. הדינאמיקה הטכנולוגית התפתחה מבלי שהועלו שאלות ודילמות אתיות ראויות והן נותרו בלתי פתורות. למשל, הפרקטיקה הרצויה לתיקוני טעות: האם כאשר נחשפת טעות באתר חדשות, האם עליו לתקן אותה מיד? האם התיקון צריך להחליף ולמחוק את הטעות, או שעליו להופיע לצידה? כיצד יש לנהוג כאשר מידע מתברר כשגוי: האם לבצע תיקון, ובכך למעשה לשכתב את ההיסטוריה כפי שסופרה ודווחה בשעתה? הרי הארכיטקטורה של הרשת מאופיינת בכך שבמהלך גלישה באתרים נוצרים עקבות דיגיטליים מדויקים והמידע ניתן לצבירה ולהצלבה עם מידע אחר.

מהבדיקה הנרחבת במחקר זה ניתנת הוכחה חד משמעית למציאות הקיימת כיום ברשת: היא אינה מפרסמת תיקוני טעות, הבהרות או התנצלויות. הממצאים מצביעים על-כך כי הרשת נוקטת בפעולת "קירצוף" (scrubbing) המידע: הסרת הטעות וטיוחה ללא הסבר, הודאה או תיקון, מבלי להפנות את תשומת ליבם של הקוראים לטעות או לתיקון. מסתבר עוד כי אפילו תופעה זו של מחיקת הטעות היא נדירה ביותר, וכי רוב הטעויות ברשת נותרות במאגרי המידע ללא תיקון. אלו מעידים על כך שהאינטרנט פועל "מתחת לרדאר" של מנגנוני הפיקוח הקיימים ונמצא מחוץ להישג ידם, ובכך מצליח לחמוק מאחריות הדיווח בכל הקשור לתיקונים. ממצאי הסקר מצביעים על כך שקיימת הסכמה רחבה מאוד בקרב העיתונאים נגד שיטת הקירצוף, וכי אתרי חדשות באינטרנט חייבים, לדעתם, לפרסם תיקוני טעות באותה מתכונת כמו בעיתונות המודפסת. בסקר ובראיונות העומק נטען על ידי רוב המשתתפים כי העלמת הטעות אינה מעשה אתי, אינה הוגנת ואפילו נטולת מצפון, מאחר שהיא פועלת נגד האתיקה של התיקון. למרות החסרונות הטמונים בשיטה זו, ניתן להצביע על שורה של יתרונות בולטים, המוכיחים דווקא כי זוהי שיטה נכונה, עדיפה וטובה יותר לנפגע מן הטעות בוודאי בטווח הארוך.

המחקר מצביע על-כך שארגוני תקשורת ועיתונאים בכל הפלטפורמות הקיימות, הנאלצים לפרסם תיקון, הבהרה ובוודאי התנצלות, עושים זאת בשיניים חשוקות, בהססנות ובחמקנות, ובעיקר תוך מיקוח על כל תג. זאת, מאחר שהם רואים בכך אות לכישלונם וכתם על אמינותם, למרות שבאי פרסום תיקון יש משום רבב והוא מהווה הפרה אתית ברורה. ראייה בולטת לכך הינה התבטאות יוצאת דופן בחריפותה ובקיצוניותה, אך גם בולטת בכנותה, מצד מנהל ועורך בכיר

באתר אינטרנט מרכזי ומוביל בתחום החדשות בישראל. הוא מודה בראיון העומק שנערך עמו במה שהוא ועמיתיו חוששים לומר בצורה גלויה ומפורשת:

בתקשורת הישראלית השתרשה תרבות, שאם פרסמתי הבהרה או התנצלות, אני מודה למעשה במעידה. אני צמחתי בעולם התרבותי הזה ולא מכיר דבר אחר. לכן, אני מפרסם רק אם הסכין מונחת על צווארי ועושה הכל כדי לא לפרסם תיקון או התנצלות. אציע הרים וגבעות, כתבות, אירוח בפלטפורמות, רק שלא אצטרך להודות בטעות. זהו הדבר הכי נורא שיכול לקרות לך, שטעית והודית – כי זוהי הודאה באשמה. מרבית הקוראים לא אוהבים שטעית (ר"א, 13.10.2015).

אמירה זו מייצגת תופעה הנמשכת בעקביות לאורך עשרות שנים בישראל ובעולם המערבי, המעידה על-כך שארגוני חדשות – למעט אמצעי תקשורת בודדים דוגמת ה"ניו יורק טיימס" וה"ושינגטון פוסט", שפיתחו תרבות מרשימה של הודאה בטעויות – ועיתונאים המועסקים בהם נכשלים שוב ושוב במשימתם כשאינם עוצרים ב"עסקת הדיוק" (Silverman, 2007) ואינם ששים לתקן את המידע השגוי שפרסמו, כנדרש בכללי האתיקה.

המחקר, כמוהו לא נערך עד כה בישראל ומעטים מסוגו נעשו גם בעולם ובהיקף כה נרחב, מציג את חידושי ותרומותיו לשלושת נדבכיו העיקריים: תאוריה, מתודולוגיה ופרקטיקה. מטרתו לתרום להעשרת הידע התאורטי הקיים ולחזק את המודעות לתחום כה משמעותי, הנעדר כיום מהשיח המקצועי והציבורי, ולהוביל לשינויים משמעותיים בעבודתה של התקשורת החדשותית. המחקר מציע מודל יישומי אוניברסלי מיטבי לפרסום תיקון טעות ("הפרסום המטהר"), אך אינו מסתפק בכך. הוא מרכז מאמץ מיוחד בניסיון לבלום את הסחף הנמשך ולהביא לשיפור המצב הקיים במקצועות העיתונאית באמצעות גישה חדשה, תיאורטית ויישומית כאחת. גישה זו מוגדרת כ"**עיתונאות מונעת**" (preventive journalism), החותרת למניעת טעויות או צמצומן, ואולי אף לייתור או לפחות למזער את הצורך בתיקון. הגישה החדשה חוצה גבולות מחקר ומשלבת מודלים ועקרונות שהוכחו את יעילותם במקצועות מרכזיים כמו תעופה, רפואה, תעשייה, שירותים, חינוך וניהול, תוך התאמתם לשדה התקשורת החדשותית. חשיבותה רבה יותר מתמיד על רקע מתקפה חסרת תקדים בהיקפה ובחריפותה כנגד התקשורת החופשית בעולם המערבי, המואשמת לא רק בטעויות, אלא גם בהטיות מכוונות, בדיווחי-כזב ובזיוף חדשות (fake news). במצב זה נדרשת הגדרה מחדש של מושגים, המטשטשים לעיתים קרובות את האבחנה בין טעות עובדתית בפרסום מידע לבין פרסום חדשות כזב (fake news) ועובדות אלטרנטיביות (alternative facts) המופצות בעידן המכונה פוסט-אמת (post-truth era). דומה כי קו דק חוצה כיום **בין טעות עובדתית לזיוף** מנקודות המבט המקצועית והציבורית כאחת, והוא מטיל צל כבד על הליטימיות של תקשורת חופשית במדינה דמוקרטית. לכן, הגישה החדשה עשויה לא רק לתרום לשיפור איכותו של התוצר החדשותי, אלא גם להקל על הפגיעה הנמשכת בליטימיות של התקשורת ולבלום את הירידה הנמשכת באמינותה המקצועית ובאמון הציבור בה.

רשימת המקורות

- אלבין, ר' (2004). **כרוניקה של דלדול התבונה, אתיקה בפרקטיקה העיתונאית**. בני ברק: הקיבוץ המאוחד.
- כספי, ד', ולימור, י' (1992). **המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990**. תל-אביב: עם עובד.
- כספי, ד' (1997). **תקשורת ופוליטיקה**. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- כספי, ד' (2012). **אחריות בצל משבר**. בתוך: ר' כהן-אלמגור, א' ארבל-גנץ וא' כשר (עורכים), **אחריות ציבורית בישראל** (עמ' 378-396). ירושלים: הקיבוץ המאוחד והמרכז לאתיקה.
- לימור, י' (2001). **מועצת העיתונות בישראל כמנגנון פיקוח עצמי של מוסד התקשורת: 'כלב דו-ראשי' נובח ונושך, או עלה תאנה ומכשיר של יחסי ציבור?** (חיבור לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה). רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.
- מאירס, א' וכהן, י' (2009). **דיוקן עצמי של עיתונאים בישראל: מאפיינים, ערכים ועמדות**. **מסגרות מדיה**, 4, 107-134.
- נגבי, מ' (1985). **נמר של נייר: המאבק על חופש העיתונות בישראל**. תל אביב: ספריית פועלים.
- נגבי, מ' (2011). **חופש העיתונאי וחופש העיתונות בישראל: דיני תקשורת ואתיקה עיתונאית**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- נוסק, ה' ולימור, י' (2005). **צבא ותקשורת במאה העשרים ואחת: לקראת דגם חדש של יחסים**. בתוך א' לבל (עורך), **ביטחון ותקשורת: דינמיקה של יחסים** (עמ' 69-100). באר שבע: מכון בן-גוריון ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- פז, א' (1987). **פיקוח על אמצעי התקשורת: הקשר בין מועצת העיתונות לציבור** (חיבור לשם קבלת תואר מוסמך). ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- פרי, י' וצפתי, י' (2004). **אמון הציבור בתקשורת**. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
- פרנקל-פארן, ע' (2007). **העיתונות בעידן הבלוג**. בתוך: ת' שוורץ אלטשולר (עורכת), **עיתונות דוט.קום** (עמ' 243-289). ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- קרביץ, א' (2015). **תרומת התקשורת לירידת אמון הציבור במערכת המשפט הפלילי בישראל** (חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה). תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
- קרמניצר, מ' וסימונדז-יועז, י' (2009). **אתיקה בתקשורת**. בתוך: א' כשר (עורך), **מבואות לאתיקה** א' (עמ' 209-255). ירושלים: מאגנס.
- רייך, צ' (21.3.2013). **האם העבודה העיתונאית מזדדרת? מחקר ארוך טווח בעיתונות היומית המודפסת בישראל**. הוצג בכנס ה-17 של האגודה הישראלית לתקשורת. אוניברסיטת בר-אילן.
- רייך, צ' וגודלר, י' (2016). **הספקן בחדר החדשות, כלים לסיקור עיתונאי במציאות מתעתעת**. תל-אביב: עם עובד והמכון הישראלי לדמוקרטיה.
- שוורץ אלטשולר, ת' (2002). **בעלות ריכוזית בשוק העיתונות הכתובה: היבטים תיאורטיים ומעשיים** (חיבור לשם קבלת תואר דוקטור למשפטים). ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- דני"א 7325/95 **ידיעות אחרונות בע"מ נ' קראוס**, פ"ד נב(3) 1 (1998).

- Ang, P. H., & Nadaraajan, B. (1999). *Correcting policies of online publication*.
INET Conference Proceeding. Retrieved on 29.12.2019 from
<http://www.isoc.org/isoc/conferences/inet/99/proceedings/posters/077/index.htm>
- Arsenault, A., & Castells, M. (2006). Conquering the minds, conquering Iraq: The social production of misinformation in the United States – a case study. *Information, Communication & Society*, 9, 284-307.
- Barkin, S. M., & Levy, M. R. (1983). All the news that fit to correct: Corrections in the Times and the Post. *Journalism Quarterly*, 60, 218-225.
- Berry, F. C. (1967). A Study of accuracy in local news stories of three dailies. *Journalism Quarterly*, 44, 482-490.
- Bertrand, C.J. (2000). *Media ethics and accountability systems*. New Brunswick, N.J.: Transaction.
- Brown, C. H. (1965). Majority of readers give papers an A for accuracy. *Editor and Publisher*, 63, 12-13.
- Charnley, M. V. (1936). Preliminary notes on a study of newspaper accuracy. *Journalism Quarterly*, 13(2), 394.
- Christians, C., Glasser, T., McQuail, D., Nordenstreng, K., & White R. (2009). *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Entman, R. M. (2005). The nature and sources of news. In G. Overholser & K. H. Jamison (eds.), *Institution of American democracy: The press* (pp. 48-65). New York, NY: Oxford University Press.
- Gilboa, E. & Paz, U. (2019). Errors and corrections. In Vos, T. & Folker, H. (Eds.). *The International Encyclopedia of Journalism Studies*. Hobkorn, NJ: Wiley-Blackwell.
- Kagan, S. (1997). *Normative ethics*. New York, NY: Taylor & Francis.
- Kampf, Z. & Daskal, E. (2014). Communicating imperfection: The ethical principles of news corrections. *Communication Theory*, 24(2), 165-185.
- Maier, S. R. (1999). Getting it right? Not in 59 percent of stories. *Newspaper Research Journal*, 23, 10-24.
- Maier, S. R. (2005). Accuracy matters: A cross-market assessment of newspaper error and credibility. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(3), 533-551.
- Maier, S. R. (2009). Confessing errors in a digital age. *Nieman Reports*, 63(3), 46.
- McQuail, D. (2005). Accountability of media to society: Principle and means. In D. McQuail, P. Golding & E. D. Bens (Eds.), *Communication theory and research* (pp. 90-103). London: Sage.
- Nosseck, H., Adoni, H., & Nimrod, G. (2015). Is print really dying? The state of print media use in Europe. *International Journal of Communication*, 9, 1-20.

- Nyhan, B., & Reifler, J. (2010). When corrections fail: The persistence of political misperceptions. *Political Behavior*, 32, 303-330.
- Palmer, R. A. (2013). Context matters: What interviews with news subjects can tell us about accuracy and error. *Journalism Studies*, 14(1), 46-61.
- Porlezza, C., Maier, S. R., & Russ-Mohl, S. (2012). News accuracy in Switzerland and Italy: A transatlantic comparison with the US press. *Journalism Practice*, 4(4), 530-546.
- Scanlon, T. J. (1972). A new approach to study of newspaper accuracy. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 49(3), 587-590.
- Silverman, C. (2007). *Regret the error: How media mistakes pollute the press and imperil free*. New York, NY: Union Square Press.
- Trench, B. & Knowlton, S. (2009). *Accuracy in journalism – a measure of performance? A determinant of trust?* Paper presented at the Trust, Truth and Performance. Journalism Workshop, Groningen. Retrieved on 26.12.2017 from <http://www.rug.nl/let/onderzoek/onderzoekinstituten/icog>